

Ein Eysturríkisferð

Niels Juel Nolsøe heldur her fram við síni áhuga-verdu ferðafrásøgn úr Eysturriki.

Artstetten

Frá Mayerling til Sarajevo

Umframt ta tusund ára longu søgu, sum knýtir seg at Wachau-økinum, og tey sjónligu grøv, sum eru fyri henni, so er eisini her eitt minnisstað, sum knýtir seg at søguni í okkara öld, og sum kunna minna okkum á tær milliónir av mannalívum, sum vórðu týnd undir fyrra heimsbardaga. Tað er tí við ærufrykt, at tú trínur inn á hetta halga stað, gravhøllina undir litlu slótskirkjuni við slottið Artstetten, tí har standa kisturnar við Franz Ferdinand, trúnfylgjara, og konu hansara, Sophie von Hohenberg, sum vórðu myrd í Sarajevo í 1914.

Tað er eitt neyvt samband millum hendingarnar í Mayerling í 1889, tá trúnfylgjarin Rudolf, einasti sonur Franz Josephs, keisara, tók seg av døgum bert 31 ára gamal, og sorgarleiðin í Sarajevo. Habsburgska keisararíkið var stórt, sett saman av londum, sum bæði í tungumáli og lyndi vóru so ymisk, at tey ikki kundu stýrast á einareðisligan hátt frá Wien. Hetta vildi gamli keisarin ikki skilja, Rudolf skilti tað til fulnar, strongdi á at fáa londunum meira sjálvsræði, men keisarin vildi ikki hoyra um slíkt. Rudolf var vónbrotin, og aðrar trupulleikar hevði hann eisini, og tey tóku lívið av sær, hann og bert 17 ára gamla elskarinn hansara, Maria Vetsera, á veiðislottinum Mayerling, í januar 1889.

Systkinabarn hansara Franz Ferdinand, sum tá gjørdist trúnfylgjar, hevði ikki so liberalar áskoðanir sum Rudolf, og hann duldi ikki fyri, at tá

hann kom til valdið, so vildi hann knýta londini á Balkan enn tættari at Wien. Tað, sum hendi í Sarajevo, kom tí ikki óvæntað. Onkur søgumaður heldur enn tá, at stjórnin í Wien visti, at morðroynd fór at verða framd móti trúnfylgjaraparinum, men keisarin læt tey álikavæl fara. Franz Ferdinand var vorðin ein trupulleiki fyri hann, av tí at hann, eftir teirri ómetaligu habsburgsku virðis-metingini, hevði gift seg við einari kvinnu, sum var langt undir hansara egnu stætt, sjálvt um hon var av aðalsætt, og hørð vóru krøvini, ið vórðu sett honum, áðrenn hann slapp at giftast, og ómenniskjanslig tann viðferð kona hansara fekk av habsburgska »hierarkinum«.

Dyrnar vórðu bókstavliga stongdar fyri henni. Sophie, sum tá hon giftist trúnfylgjaranum, fekk heitið fürstinna av Hohenberg, fekk ikki loyvi at búa á Hofburg, bústaður keisaraættarinnar í Wien, ikki loyvi at taka lut í familjuveitslum, ikki loyvi at nýta teir vagnar, sum hoyrdu til hovið, eisini vóru hovlosjurnar í sjónleikarahúsinum stongdar fyri henni. Tá tey vóru í Wien, og tá búðu á Belvedere, tá bleiv vaktarhaldið beinanvegin tikið burtur, so skjótt Franz Ferdinand fór at ferðast, og bert hon var eftir. Og sjálvandi mátti hann, áðrenn hann tók við sum trúnfylgjar, frásiga sær rættin hjá børnum teirra til trúruna. Og so hjartalæyst var, at tá tey trý børnini blivu faðir- og móðurleys á so ræðuligan hátt, tað elsta ikki 14 ár, tá varð alment kunngjørt, at tey hoyrdu

ikkí við til ta habsburgsku ættina.

Men hjúnalag teirra var sera eydnuríkt kortini, (tey giftust ár 1900, og bert hennara ætt tók lut í brúdleypsðøgurðanum), og børnini vóru trý, ein dóttir, Sophie, og tveir synir, Ernst og Maximilian. Sjálvt um tey mistu meginpartin av ognnum teirra, aftaná 1918, tær vórðu ognartiknar, so komu synirnir sær tó væl fram, Maximilian gjørdist dr. ju. og Ernst verkfrøðingur. Bæði vórðu teir settir í konsentrationslegur Adolf Hitlers longu í 1938, og Ernst doyði í 1954, bert 52 ára gamal, orsakað av fylgjunum. Sophie giftist eisini, og hon livir enn, sum einkja, í Salzburg, 84 ára gomul.

Vit fara ein dagin at vitja Artstetten. Koyra frá gistingarhúsi okkara, vestureftir móti Melk, yvir um Donau, eftir einari breiðari brúgv, og so víðari vestureftir á norðaru síðu, snara so beint norðureftir, og leiðin gongur nokk so bratt upp einar 4 km, og so eru vit við bygdarlagið Artstetten og slottið av sama navni. Hetta var tað minsta av teimum 3 slottunum, sum vóru persónliga ogn Franz Ferdinands. Veðrið var sera gott henda dagin, sól og bláur himmal, og vakurt er slottið, sum tað liggur har, burtur frá bygdarlagnum, við tóttum skógarvøkstri uttanum.

Á slottinum er bygd upp ein fóst framsýning, sum gjølla lýsir allar partar av lívi Franz Ferdinands. Vit keypa ein bóking, vegvisara, og við honum í hondini byrjar ferðin gjøgnum tey høli, sum goyma framsýningina, og orvar visa, hvønn veg

gangast skal. Longu í slótsgarðinum standa 3 opnir bilar, sum vóru ogn trúnfylgjarans. Og annars lýsir framsýningin hann sum veiðimann, sum ferðamann, heryvirmann, sum pápa, góðseigara, savnara, politikara, og at enda verður lýst morðið í Sarajevo. Hann var ein maður, sum hevði nógv um at vera. T.d. ferðaðist hann nógv, í Ruslandi, Europa, og í 1982-93 jørðina runt. Og hann var ein góður rit-høvundur, sum skrivaði fleiri bókur, grundaðar á ferðir sínar. Her kann verða lagt afturat, at framsýningin lýsir eisini Rudolf, sum var so framskarandi, og sum alt tað, so ymisk samansetta habsburgska dupult-monarkíið, setti álit sitt á, sum tann maður, ið kundi finna eina brúkliga loysn á trupulleikunum.

Vit ganga runt, og í teimum ymisku rúmum lesa vit ymisk, sum har hongur innrammað, tikið burtur úr tí, sum Franz Ferdinand hevur sagt ella skrivað. Einastaðni máttu vit steðga á. Kundi eitt tilíkt suff frá einari pindari sál koma frá fólki, sum livdi í allari hesari dýrd, vit sóu uttan um okkum? Har stóð: »Die Habsburgerkrone ist eine Dürnekron, und niemand, der nicht in sie hineingeboren ist, soll nach sie verlangen«. Hetta segði hann í 1908, og tað kan umsetast soleiðis: »Habsburgerkrónan er ein tornakróna, og eingin, sum ikki var føddur til hana, skuldi longest eftir henni«.

Huglagið er ikki sørt dapurt, ein gongur her. Øll henda dýrd, og nú liggja tey bæði har, niðri undir slottinum, so bráðliga tikin burtur frá tí